

A MEDITERRÁNEUM „CSATAHAJÓJA”

Nem vagyok biztos benne, hogy egyszer is „csak úgy” eszembe jutott volna elmenni Máltára. Mert a világ nagy, Málta pedig nagyon kicsi, s ráadásul nincs is éppen a szomszédban. Ha már azonban eljut az ember *Sziciliáig*, ki ne hagyja semmi pénzért, pedig még onnan sem két fillérbe kerül: *Siracusából* hajón nagyjából 100 dollár oda-vissza, s mindössze 5 óra. (Szárnyashajón az idő az árral fordítottan arányos.)

Bár a hideg kiver a gondolatra, ha esti sötétben kell idegen városba érkezni, bizony mondom, *La Valletta*-ba csakis olyankor érdemes. Nemcsak azért, mert a mediterrán estéknek mindenhol megvan a maguk hangulata (feltéve, hogy nem akarják megkéselni és kirabolni az embert), hanem mert a tenger nyaldosta városfalakat szép sárga fényekkel meg is világítják, tűzijátékot durrogatnak. Ez utóbbi nem a hajó érkezésének, hanem valamelyik szent tiszteletének szól. A máltaiaknak töméntelen szentjük van, s ráadásul úgy intézték, hogy a legtöbb vallási ünnep nyárra, a turistaidény csúcsidejére essen.

Sok jó ember kis helyen...

Azt már tudtam, hogy Málta a *földkerekség legsűrűbb népességű országa*, de hogy ennyire... Mintha az egész emberiség éppen velem szemben jönne a szűk utcákon. La Vallettát nem a XX. századi forgalomra, főképp nem autóközlekedésre tervezték. Mert bizony, tervezték, mégpedig a XVI. században! Utcaszerkezete négyzetrácsos, akárcsak Manhattané, s nyoma sincs a Földközi-tenger melléki városokra jellemző zezugoknak, sikátoroknak. Mindamellett La Valletta alighanem a világ egyik legkisebb fővárosa. Körülbelül 3 és fél kilométer hosszú, 2 kilométer széles s három oldalról tengeröböl veszi körül. A hivatalos közigazgatási határral azonban csak az elnevezés ér véget, de nem a város. Sőt, úgy tetszik, sehol sem ér

Churchill nevezte így: „az elsüllyeszthetetlen csatahajó”. A mai turistacsalogatók a napfény szigeteként emlegetik. S hogy mi még? Sokszínű kultúra, gazdag múlt, természeti és műemléki szépségek, pezsgő, de nyugalmas élet. Ez (is) mind a mai Málta.

véget. Jóformán egyetlen – jobbára falusias jellegű – város az egész 247 négyzetkilométeres fősziget, plusz két lakott és egy néptelen szigetcseke, így jön ki a *315 négyzetkilométer*, körülbelül 380 ezer embernek a hazája.

A La Vallettától nyugatra úgy fél méterre (körülbelül ilyen vastag a városkapu) kezdődik *Floriana*, a modern városrész, az üzleti negyed. Északi városfaláról pedig – egy luxusjachtokkal tömött öböl túloldalán – szép kilátás nyílik *Sliemára*. A domboldalakra felkúszó sárgásbarna, lapos tetejű házaival úgy fest, mint egy kiköpött arab város, mondjuk Marokkóban.

Ha most szabályos földrajzi ismeretterjesztő cikket írnék, nyilván Málta domborzatával és vizeivel kellene kezdenem. Nos, ilyenjei nem nagyon vannak. Legmagasabb csúcsa a 240 métert verdesi. Tavát, folyót, patakot pedig egyáltalán nem láttam. Földtanilag Málta annak a 20-25 millió éves *mészköfőtlábnak* a része, amely Szicília déli felét is felépíti. Egy földtani térképen könnyen fölismerhető: egykor a két terület összefüggött egymással. Máltán vulkánosság, hegységképződés sosem volt, ezért ásványkincsei sem képződtek. Erdő sincs, talaj sincs, legalábbis nálunk ez a kőtenger nem menne el talajnak. Az eső is szűken méretik arra felé, s az a kevés is – mediterrán vidék lévén – jóformán csak télen.

Nagymester uralkodók

Hát akkor mi van? Kő és napfény, no meg a tenger. Szemlátomást ennyiből is meg lehet élni. S hogy a szigetcsoport nemcsak a ma turistái számára vonzó, azt az a tény is ékesen bizonyítja, hogy Málta valamennyi eddigi urát úgy kellett kiebrudalnia az éppen következőnek. Csupán a britek távoztak önszántukból, 1964-ben. És ez a sok nép mind-mind otthagya a keze vagy a lába nyomát. A *föníciaiak* után például írásos emlékek és kereskedelmi telepek, a *rómaiak* után épületelemek és Pál apostol legendája (ő a sziget legfőbb szentje volt, aki hajótörés nyomán került oda, s három hónapos működése során szép eredménnyel gyógyított és térített), az *arabok* után – 220 éves megszállás következményeképp – a nyelv és Málta neve (eredetileg *Melita*), a *normannok* után számos szép katedrális, a *törökök* után az ellenük küzdő máltai lovagok hősiességének emléke, a *franciák* után önnön dicstelenségük, midőn Napóleon módszeresen kifosztotta a szigetet, az *angolok* után erődök és repülőterek sora (megannyi lebombázásra érdemes katonai célpont a második világháborús német hadigépezet számára), valamint a (másik hivatalos) nyelv, a bal oldali közlekedés és a számunkra használhatatlan falidugó (konnektor) maradt hátra. Mindezek mellett Máltáról lerí Olaszország közelsége éppúgy, mint mai arab „szomszédaiké”, bár szerencsére ez a párját ritkítóan jó közbiztonságon egyáltalán nem látszik.

E zanzásított történelmi áttekintésből kimaradt még néhány igen fontos momentum: például *neolitikus kultúrák* gazdag hagyatéka vagy a legendás *Máltai Lovagrend* története. Erről ezúttal csak annyit, hogy a *nagymesterek* voltak (a több mint 900 év alatt összesen 68-an) a rend főnökei, végső soron a szigetek uralkodói.

A máltaiak nagy többsége (a falusiak kivételével) jól – habár nem kifogástalan oxfordi kiejtéssel – beszél an-

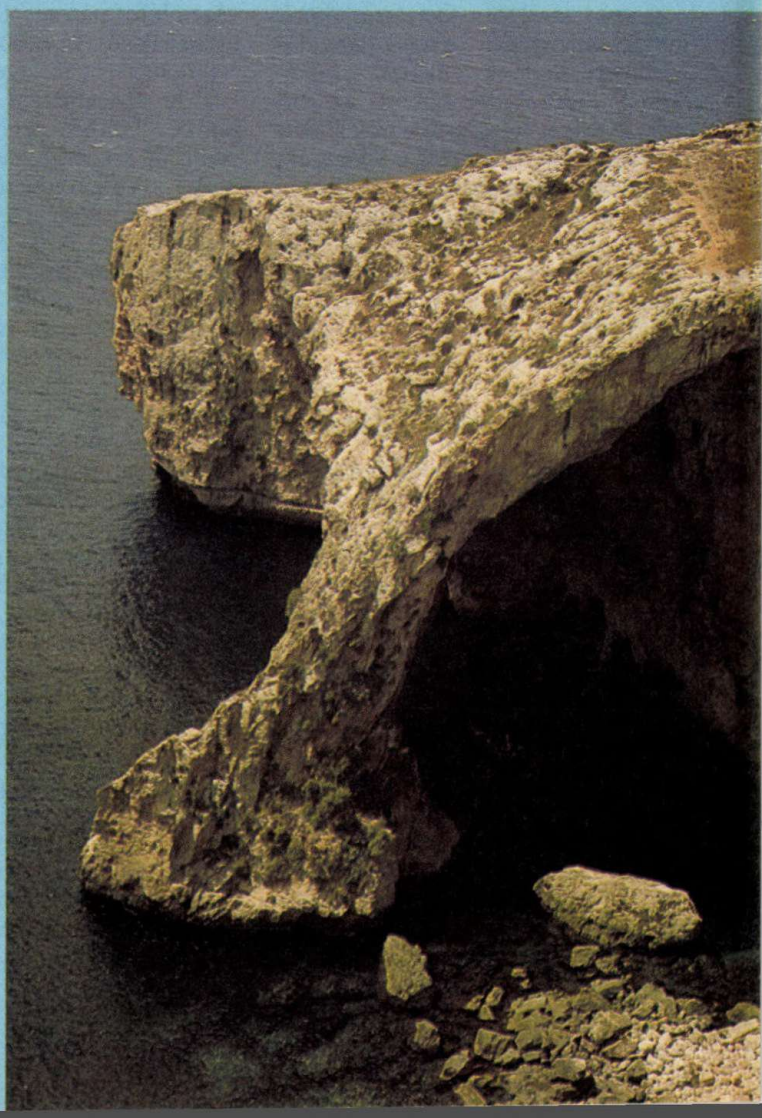
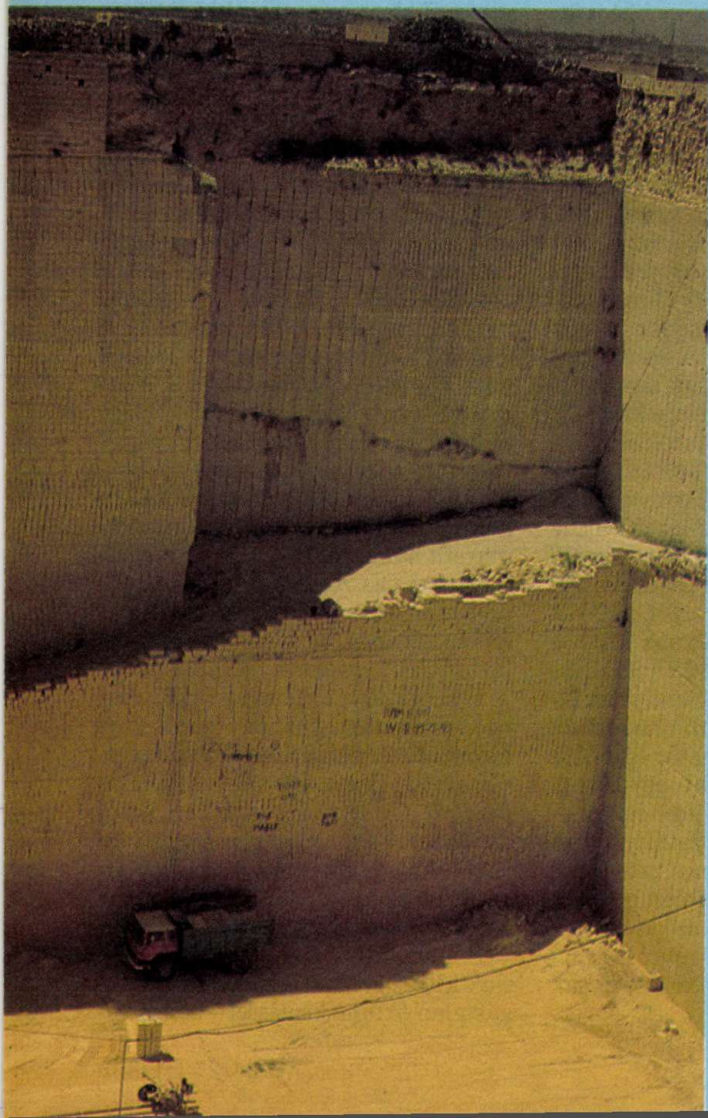

Sliema yacht kikötője

(A szerző felvételei)

Mészakőbánya máltai módra. A függőleges falban maradt nyomokból következtethetünk a kihasított „kőszekerek” méreteire

A tenger „erejének” nyomai a Kék barlangnál

golul, no meg persze máltaiul is, ám e nagyrészt arab elemekből álló (de szerencsére latin betűkkel íródó) nyelvnek a muzsikáját csak azok élvezhetik, akik maguk is tudnak máltaiul. Helyel-közzel olaszul is elboldogul az ember.

A barokk jegyében

A fősziget – szerény méretei miatt – akár gyalog is bejárható, ezt azonban nyaridőben nemigen ajánlom, mert a kopár vidékeken (s csak ilyen van) könnyen napszúrás áldozatai lehetünk. Inkább keressük meg a vallettai városkapu előtt tolongó tömegben a sok rozzant kis Leyland busz között azt, amelyik éppen választott úticélunkhoz fuvaroz úgy 20-50 centért. Ennyiért már leutazhatjuk akár a legnagyobb távolságot is, ami Máltán elképzelhető.

Viruló parasztgazdaságokra ne nagyon számítsunk, habár minden talpalatnyi földet felparcelláztak! Krumplin, gyümölcsön, virágokon kívül más nemigen terem meg. A földcsékre azért nagyon vigyáznak. Derékmagasságú, kődarabokból épített falakkal kerítik el őket, védve a széleróziótól meg a kiszáradástól. Trágyázzák is derekasan, a szagból ítélve – emberi anyagcseretermekkel...

Ha nyugatnak tartunk, kisvártatva elérjük *Rabatot* és *Mdinát*. Ez utóbbi volt valaha (1530-ig) Málta fővárosa, de mert nincs kikitője, csupán egy masszív falakkal körülvett kis városmagva, zömében *barokk* stílusjegyekben tobzódó palotákkal és templomokkal, esélye sem lehetett La Vallettával szemben. A középületek kapuja mellett a falon mindenütt tenyérnyi, kerámiából készült festett szentképminiatűr látható. A kapukon változatos mintázatú, de leginkább halat ábrázoló, rézből készült dörömbölő alkalmatosság lóg, s ilyenből – ha ízlésünk engedi – haza is hozhatunk a szűk utcákon sorjázó szuvenirárusok kínálatából.

Okvetlenül érdemes betérni a *Szent Péter és Szent Pál-katedrálisba*, már ha éppen nyitva van, s ha a hely szelleméhez méltó öltözképet viselünk. Bejáratánál ugyanis egy tábla több nyelven közli, hogy sortban, mezítelen karral tilos a belépés. Ám hogy ledér nőszemélyek se maradjanak ki a dologból, az ajtónál vállkendőket osztogatnak, a sort fölött meg szemet hunynak, elvégre nyár van. Az, aki nem volna tisztában a barokk építészet és festészet főbb ismérveivel, oda menjen!

Barlangok, bányák, boltívek

Akit inkább a természeti látványosságok vonzanak Máltára, az délre, *Zurrieq* felé vegye az útját. A buszról leszállva egészen biztos, hogy megkönyékezi néhány taxis, hogy a tengerpartra fuvarozza. Holott gyalog is könnyen elérhető a part – tízperces könnyű séta után. Onnan azonban már csakis a jó negyedórás csónakúton közelíthetők meg azok az *abráziós barlangok*, amelyeket a szorgos hullámok vájnak a magas, ám puha mészkőpartba. A bárkák rozogák (Máltán egy kicsit minden rozoga), de tíz delikvenst is belepaszíroznak. Sora látogathatjuk a partvidék féltucatnyi vízvájta – kisebb-nagyobb – üregét, köztük a *Kék barlangot*, amely a napsütéstől és a tengerfenéken felhalmozódott fehér homoktól kék. Ha azonban nem süt be a Nap, mert elmúlt délelőtt 11, vagy mert egyáltalán nem süt, a barlang egyáltalán nem kék.

S ha már ott vagyunk délen, ballagjunk el *Hagar Qim* neolitikus templomromjához! Ne lepődjünk meg, ha az építményen semmi olyat nem látunk, ami egykori templom mivoltára emlékeztet. Ez ugyanis úgy hatezer éves építmény, s habár nem piramis méretű, nem is emberi lelemény kellett a jókora, szépen megmunkált kőtömbök egymásra rakására. Kifaragásuk csupán a kőkorszakban kívánt meg némi erőfeszítést, mivel *korallmészkőből* vagy a nála is puhább *globigerinás mészkőből** készültek. Pusztul is a kőzetanyag rendületlenül: az ember ujjja is befér azokba a lyukakba, amelyeket az idő vasfoga rágott ki.

A kőfaragók mai utódai már motoros fűrészsel dolgoznak, kőhajításra a templomromoktól, *Marsa* és *Mnajdra* városkák környékén. Útközben pazar, vadonatúj villákat láthatunk, hófehér vagy csontszínű hasáb formájú téglákból. Az az érzésem, hogy a máltaiak egy parányit vonzódnak ahhoz a stílushoz, amelyet mifelénk giccsnek emlegetnek. Pompás oszlopok, boltívek, homlokzatok és kerítések nagy műgonddal kicicomázva. Nem ritkaság, hogy a kertekben ugyanilyen kőzetből készült szobrokat és virágtartókat is felállítanak. Ne vessünk rájuk követ: ez a puha kőzet szinte kínálja, hogy a végtelenségig csicsázzák. Ha gránitjuk volna, meggondolnák...

Mnajdra nyár derekán, délidőben úgy fest, mint egy szellemváros. Te-

remtett lelket nem látni az utcákon, de még a házak környékén sem. A földet dolgoznak? Ugyan!... Ott se látni emberfiát. Nyilván sziesztáznak. Nagy keservesen előkiabálok egy atyafit, mondaná meg, melyik út visz a kőbányákhoz. Hanem ő csak és kizárólag máltaiul ért, úgyhogy csupán pantomim segítségével jutunk dűlőre. A 20-30 méter mély külfejtéses kőbányák függőleges falain afféle absztrakt műalkotásként rajzolódik ki a vágógépeknek a kőzetbe mart nyoma. Ilyenkor gondolkodik el az ember azon, miért kell kiszedni ezt a sok követ, hiszen közvetlenül beléjük is remek barlanglakásokat vájhatnának.

Ha szent..., akkor buli van!

A héten nem múlt el nap anélkül, hogy La Vallettában ne rendeztek volna valami vallási *fiesztát*. Azt hiszem, sok mélyen hívő katolikusnak okozna meglepetést, ha látná, hogy élnek meg a máltaiak ezeket az ünnepeket. Elmondom. Először is nyoma sincs semmiféle komor méltóságnak, földtől elrugaskodott áhitatnak. Vonul a tömeg végig a Republicon, a főutcán, elől viszik az időszerű szent festékek bőségesen „kezelt” faszobrát, a templomok díszkivilágításban, a tornyokban kölykök cibálják a harangokat, nem tudni, honnan s miért, óriásiakat durrogatnak a petárdákkal, beindul egy-két tüzijáték, aztán jön egy – minden este másik – fúvószenekar óriási csinnadrattával, s előttük mosolygós képű szerzetesek és civil előjárók. Mindez egybekötve egy kiadós 7UP-reklámmal, amelynek zászlóit szertelen kamaszok lobogtatják, s aztán vonul a tömeg. Családok karon ülő gyermekekkel, bördzsekis, farmeros, jól kisminkelt, fülbevalós tinik, lehet cseverészni, ismerkedni. Aztán, ha elült a csatazaj, beülhetsz egy belvárosi kertvendéglőbe (isteni a lasagna), hallgathatod a zenekart, mint a szomszéd asztalnál egy roskatag öregúr; botja félrerakva, az abraszon az ujjaival táncolja el a lambadát.

S ha felvirrad egy újabb nap, ismét belevethetjük magunkat a múzeumokba, a csudálatos palotákba, a vasos erődökbe, a barokkban tobzódó templomokba. Süt a Nap, mint mindig, simogatóan meleg a tenger, tele a strand, szépek a lányok, s a panziótulajdonos – Francis – hideg narancslével vár.

Ez volt Málta – nekem – 1993 júliusában.

Németh Géza